

Pavel Taussig

Jak jsem potkal český film

30 + 1 zastavení

Jak jsem potkal český film

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihazlin.cz
www.albatrosmedia.cz

 KNIHA ZLIN

Pavel Taussig
Jak jsem potkal český film – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Pavel Taussig

Jak jsem potkal český film

30 + 1 zastavení

Petrovi, Daně, Anně a Filipovi

Přidejte se

Říká se, že nejen lidé, ale i knihy mají své osudy. Dodávám: A což teprve filmy! S českými filmy se potkávám v šeru biografů a u rozjasněné televizní obrazovky. Zároveň se také už půlstoletí setkávám s těmi, kdož se tvorbě českých filmů upsali. Tato setkání pro mne byla a nepřestanou být velkým dobrodružstvím. Odhalování „anamnéz“ proslavených, ale i méně známých filmových titulů bývá nejen příjemné, ale i objevné. Jak mnohdy svízelně vznikaly, na které z původně zamýšlených představitelů a představitelky se z nejrůznějších důvodů nakonec nedostalo, proč musely být některé scény či záběry vystřiženy, které projekty nebyly či nesměly být realizovány...

Bavilo mě chodit za pamětníky, za starými herci, režiséry. Oni často byli vděční, že za nimi někdo přijde a naslouchá jejich vyprávění. Potkal jsem se ještě s kameramanem Josefem Brabcem, který točil kamerou na kliku již v desátých letech! Těch setkání bylo víc, až se dech tajil. To, co jsem se dozvěděl – často při opakovaných návštěvách –, jsem si někdy sobecky nechal pro sebe; dlouhý by však byl i výčet publikovaných rozhovorů. Zajímavé bývá zaposlouchat se do osudů i mladších tvůrců. Jen zdánlivě mnoho zajímavého zatím ještě neprožili. A aniž si to třeba uvědomují, už jsou součástí dějin naší kinematografie.

Milé čtenářky, vážení čtenáři, zvu vás na pouť, která je jako milníky značena vyprávěním tvůrčích osobností; při přečtení jejich jmen si uvědomíte, že je mezi nimi již dost těch, kdož tvoří pomyslný Slavín našeho filmu.

Tož ať máte ze společného putování jen příjemné pocity!

Pavel Taussig

To neznamená, že bychl
měl. Mám se. A když už
těch citacích, řeknu vám,
hle způsob léta se mi líbí.
Mám rád slunce. Přid le-

Na co myslíte dan?
úkol je před Vámi?

„Zajímá mě první a
rodné kinematog
1945 až 1948. Rozho

Elmar Klos

Černobílý sen, částečně barevný

1993

bylo možné bez slunce na-
y exteriéru ani jediný zá-

pro takový způsob zp
buď se stane tato s

Byl nápomocen systému, který i jeho nakonec přirazil ke zdi. Ale v tom systému – politickém i kinematografickém – paradoxně mohl realizovat díla, která v druhé polovině šedesátých let spoluvytvářela velkou epochu české kinematografie, v její dosavadní historii bezesporu vrcholnou.

„Když jsem ve svých šestnácti letech opustil domov, abych mohl pracovat ve filmu, vůbec jsem nevěděl, jak toho dosáhnu a co budu v Praze vlastně dělat... Dnes už není zvykem utíkat k filmu nebo k divadlu z posedlé potřeby, tak jako se třeba oknem skáče z lásky za děvčetem... Dělal jsem všechno, co se dalo. Statoval v komparsu, zaskakoval ve štábu, psal kritiky, spolupracoval na scénářích, dělal programistu v kině. Písmenko po písmenku sbíral jsem a skládal svou filmovou abecedu.“

Těmito slovy končí Elmar Klos vzpomínkovou stať nazvanou *Film je můj život a život je můj film*, která měla vyjít, leč už nesměla, v jednom ze svazků Akt brněnské univerzity, věnovaných problematice divadla a filmu. Když vstoupil mladičký septimán poprvé do ateliéru, aby předal režiséru Innemannovi další stránky libreta k filmu *Falešná kočička*, na němž se autorsky spolupodílel, potkal se nejen s Vlastou Burianem, protagonistou této němé grotesky, ale i s věčně usměvavým Josefem Švábem-Malostranským, prvním českým filmovým hercem. Svým životem a částečně i tvorbou obsáhl Elmar Klos dějinný oblouk takřka celé české kinematografie. Byl mezi hlavními znárodňovateli a pomáhal i při jejím odnárodňování. Společně s Jánem Kadárem vytvořili nejdéle fungující režisérskou dvojici v naší kinematografii. Natočili osm celovečerních filmů, z nichž ten předposlední, *Obchod na korze*, byl dekorován Oscarem.

Když byl šedesátiletý Elmar Klos na počátku normalizace vyobcován z Filmového studia Barrandov i z FAMU, aby měl z čeho žít, pracoval i jako polír na stavbě rodinného domku spřáteleného herce. Později se začal ohlížet v historii české kinematografie. Jedním z výsledků je i kniha *Dramaturgie je když...* Po jejím vydání mi odpověděl na otázku Co dál?

Pavel Taussig se svým tatínkem (uprostřed) a s Elmarem Klosem na Letní filmové škole

„Konkretizují vzpomínky. Dokonce by jich mělo být do dvou dílů:

- 1. Černobílý sen aneb Jak se snadno a rychle stát filmovým režisérem;**
- 2. Proč jsem žil aneb Zpytování svědomí.“**

Jejich napsání však příliš dlouho odkládal až „na potom“. Záhloví listu s otázkami pro korespondenční rozhovor, který jsem s ním připravoval, si nadepsal: Otázky ctihodného redaktora P. T. a odpovědi dvojctihodného důchodce E. K. I těchto několik posledních slov, která nám tu filmový režisér Elmar Klos na rozloučenou zanechal, potvrzuje, že moudrost a vtipnost ho neopustily ani v závěru života.

Kde všude se vám na světě líbilo?

„Jak kde – hlavně tam, kde jsem nemusel zůstat déle, než se mi tam líbilo. Ale jestli chcete seriózní odpověď, opravdu doma jsem se cítil jen v Československu a v Dalmácii. Jistě uznáte, že to nebyly zrovna šťastné lásky.“

Čím to, že ač rodák z jižní Moravy získala si vaše srdce právě Praha? Víím, že jste byl dlouhá léta konzervátorem a ochráncem jejích památek.

„... Možná proto, že v ní pulzuje krev tří etnik a tří kultur – jako ve mně. V Praze jsem našel svou celoživotní družku, dnes konzervátorku a ochránkyni mé osobní starožitnosti (právě stojí nade mnou).“

V jaké historické době byste toužil žít?

„V žádné. Historických dob jsem si užil až až.“

Jak to, že jste nenatočil žádný životopisný film?

„Tento druh látek totálně vyčerpali František Kožík a Václav Krška. Láhev je prázdná.“

Která historická postava vás zaujala?

„Hned dvě: Adam a Eva. Kdyby nebyli pytláčili na zakázaném ovoci, nebo včas užívali pilulky, mohli jsme být dneska uchráněni mnoha problémů.“

Proč jste neemigroval?

„Hodně jsem cestoval za první republiky, takže jsem neměl iluze. A Čedok tento druh tematických zájezdů do krajiny snů ani neinzeroval.“

Které filmy vás jako diváka oslovily?

„Samozřejmě, že zvukové. Ale často mi na rozdíl od těch němých nic neřekly.“

Co se udělalo po listopadové revoluci v domácí kinematografii špatně?

„Promiňte, udělalo se něco dobře?“

Zaujal vás nějaký porevoluční film?

„To je jako rozhodování, která ze dvou dívek je nejhezčí!“

Souhlasíte s tím, jak se udála privatizace Barrandova?

„Nikdo mě o souhlas nežádal. On se vůbec nikdo nikdy nikoho na nic neptal. Už počátkem čtyřicátých let se nacisti neptali Miloše Havla, když mu vyfoukli Barrandov. My jsme se taky neptali, když jsme ten podnik znárodnili. A v téhle tradici se dál pokračuje i v duchu privatizace.“

Můžete říct s Janem Nerudou, že vším, čím jste byl, byl jste rád?

„Zajisté. Hlavně s odstupem času. Když je člověk v tom, není čas na radování.“

Ještě jedna otázka navrch: Kolik si myslíte, že bude natočeno českých filmů v roce 2000?

„Když uvážím, že šestá odmocnina z pěti krát minus osm jsou čtyři a připočtu-li k tomu, že v roce 1900 nebyl natočen film žádný, mohu klidně hádat, že o sto let později jich bude o sto procent víc.“

„Adam a Eva... kdyby nebyli pytláčili na zakázaném ovoci, nebo včas užívali pilulky, mohli jsme být dneska uchránění mnoha problémů.“

let
KÉ
MATOGRAFIE

Setkání v domě u sluníčka

/NA NÁVŠTĚVĚ
U ELMARA KLOSE/

ete Nerudův dům U tří slun-
stoupáte stále vzhůru, na
stici zahnete vjevo a podél
že zdí, kterou nechal po-
otec vlasti — Karel IV., na-
da ještě prudkého kopce
Peřín. Před jeho vchodem
ji sta let starý potrvový do-
nrad jeho vstupními dveř-
něm zří domovní zme-
luníčka s dobovostředním
jem, typické dílo Jana Ku-
De fasády je zosobně oby-
a restaurátor domu, národ-
štec Elmar Klos. Uč u z-
ních vřátek se ptá: „Jaké je
libost? Obloha je jasná,
že kulaté vřoči snod neho-
“

ské kinematografii je letos
desát let. Neuvěřitelných
česádsí roků s ní žije v do-
běném svozku osmadesát-
Elmar Klos, byl v posledním
zetlii tolika „na volné no-
jaka pracující důchodce.
ostní se práce už na prv-
jání němých scénách pro
o Buriana, Vladislav Vanou-
ka vybral jako jednoho
řovanou pro film Před motu-
deset let umělecky vedl zlin-
statiel BAPŮZU (Bařový po-
něs závoři), komu přivedl mlá-
střobně filmaře, a sám notic-
něl poděstí krátkých rek-
ních a dokumentárních filmů.
pracoval s Herminou Týrl-
o Karlem Zemanem na
ních loutkových filmech, v pa-
tých a šedesátých letech s
společně s režisérem Jánem
nem otm celovečerních fil-
Onas, Hudba z Mossu, Tam
konečně, Tři písně, Smrt s
Engelchen (Zlatá cena na
v Moskvě), Obřadování (Ja-
ovní domácí film dobyl Ve-
cenu na MFF v Karlových

Varech), Obchod na korze (první
český film dekorovaný Oscarem)
a Touha zvaná Anada. Dlouhá
léta vyučoval na FAMU (jeho
lázky byli i Vít Olmer, Vladimír
Drho, Rudolf Růžička, Jaroslav
Soukup, Jiřoslavě Alexandr
Petřovič, Ladan Zafranovič, Raj-
ko Grič, Goran Paskalevič a řa-
do dalších).

Jak se mótá?

„Vynechal jste Vandřovi. Ale
já do téhle rozhlasové rodiny ne-
patím. To neznamená, že bych
se nemám. Mám se. A když už
jme v těch citacích, řeknu vám,
že tenhle způsob léta se mi líbí.
Proč? Mám rád slunce. Před le-

ty nebylo možné bez slunce na-
točit v exteriuru ani jediný zá-
běr. Slunce je symbol filmů, a
proto mám ten pecen i na prů-
čelí.“

A co teď děláte?

„V tomto okamžiku píšu s ně-
jakým Pavlem Taušingem kni-
ku o české filmové komedii. Společ-
ně s docentem Baranem autorský
a redakčně dáváme dohromady
sborník o A. M. Brousilovi, v Čes-
koslovenském filmovém ústavu mi
snad už konečně vyjde kniha
o filmové dramaturgii.“

Przešedie o ni něco?

„Naposl jsem si jaksí z nedo-
patření. Původně jsem odevzdal
dvacetistránkovou zbrůtku o dra-
maturgii a scenáristovi Vlad-
míru Borevi, a redaktor mi řekl,
abych se víc teoreticky rozepsal
o dramaturgii. Rozepsal jsem se
a — vznikla dopousetřánko-
knha Dramaturgie je kdy...
V první třetině podávám stručný
nárys vývoje dramaturgie v naší
kinematografii, ve druhé jsou roz-

hovory s Vladimírem Borem, Otou
Holmanem a Marcelou Pitter-
mannovou o dramaturgování dě-
tích filmů, dále s Oldři-
chem Daňkem a febulistice,
s A. M. Brousillem a dramaturgi
festiválů, J. Lel, nedokončený zůstal
rozhovor s Jaroslavem Dietlem,
mistrem seriálů, a konečně dialog
s vlastní osobou. Poslední část
tvorí slovníček dramaturgických
pojmů. Ale na to už nemyslím,
toto knička je za mnou.“

Na co myslíte dále? Jaký tvůrčí úkol je před Vámi?

„Zajímá mě první období zná-
rodné kinematografie, léta
1945 až 1948. Rozhodl jsem se

pro takový způsob zpracování, je
buď se stone tato stať součástí
mých pamětí, nebo může být po-
žito jako sepsání materiál pro
budoucí dějiny naší kinematografie.
Začal jsem se zabývat problé-
my české filmové historie, proto-
že sám jsem se nechtěl stít
historickým objektem.“

A propos: Vaše paměti?

„Na těch děm, a sám jsem
zřídlov, jestli se jich dočkám.
Málo by jich být do dvou dílů:
1. Cenobyl jsem oneb lok se
snadno a rychle stál filmovým
režisérem. 2. Proč jsem šil oneb
Zpytování svědmi.“

Vzpomínáte si na první setkání s filmem?

„Historia kinematografie je stá-
le ještě hraze kritika — vidět
netvá ani jedno slovo. Clověči
mno je avšem počtu jón. Vidě-
ky má udávovo, že přitil Karel
Plicka se narodil rok před první
velikou projekcí bratři Luměř-
ových. Papně jsem viděl filmové
obrázky šestnáct let po vzniku

české kinematografie; bylo to ve
Slovkově a měl jsem čtyři roky.
Dočtenka si uchopjém počt
t tohoto osudového setkání —
jím diváků, zvuk projektoru, kte-
ry rachtal za mou hlavou, hlav-
ně však zvláštní a do té doby
naprosto neradný pach nitroce-
lulový. Když jsem později jako
uherskohradištský gymnastista vo-
zil filmy z nědrně do Reduty,
provázet mě stejné čichový zá-
tek. A ve vzpomínkách mně už
viděcky film bude vnět.

Kvůli filmům jsem utikal v noci
přes zeď z domu Třeba kvůli
Hugovým Dělníkům mole, které
jsem viděl díky póně promítá-
vě protětki z projekční kabiny.
Je to ale stejné jako s ostat-
ními zátky: dříve si pamatují
ly nedově, věceraji, zapominám.
Kdybyste se zeptal, který český
film jsem viděl před čtrnácti dny,
neřeknu.“

A první setkání s kamerou?

„To je zároveň první praha.
V roce 1922 se připravoval film
Vanoušek a Štěpělka, přepis

úspěšného seriálu Jeseň Sl-
něho, redaktora Humoristick-
listů Škrutný, který byl pův-
komentem, ale zapřelý se
plise, a tak se dal na hu-
potil — jako věčný citel bo-
činy sestry — mezi radimě
tele. A snad i proto jsem
vybrán jako jeden z kamě-
na roli Vanouška. Při sta-
v v atelieru jsem však strčil
čien plonc. Palekál jsem se
denáho oka kamery, takže
movaný a poplátený jsem
ho nebyl schopen. To je př-
důvod, proč jsem později
pracoval ve dvojici: nechtěl
být s kamerou sám. Rolí Van-
ka tehdy dostal můj konk-
Adolf Brandt.“

Společně s Josefem Škrutným uvádím jako scenárista ná- komedii Vlasti Buriana.

„O velkonočních svátcích
ce 1926 jsem přispával v
u škrutného. On tenkrát př-
vzal scénář k filmu Polešín-
dička. Vymyslel s režisérem
teplukem Hřimmonem vtip

sem
ka-
ělal,
Starý

lědl.
ova-
evze-
y do
t, že
za-
Tvář
mi
Toho
tický
jsem
cent.
dru-
erých
erp-
trán-
mám.
tože
re-
byly
o se
o byl
ilo.
ncií,
“

loval
ějiny
li se
polu-
no a
dec-

álně
nčím
rchi-
mu-
sluš-
ložní.
vělo.
átrot
užas-
obje-
hod-

Pře-
yslo-
avdu.
k vý-
n vic,
dnost
yl to
kolik
oma-
emysl

men-
bá-

určeno tvrdím, že je hlavní
telně, neboť je až příliš vá-
slovesnou strukturou a jed-
ným slohem svého tvůrce. Vy-
se podílel na kongeniálním
pisu Markéty Lazarové.

„Jakkoliv jsem si oblíbil
nčurovu povídku nebo na-
textu nevysílá, do jaké
text zařadil. Našel jsem
u dobu, kdy se dalo
st, že ještě na u-
ovládaných tehdejších kr-
mohli na tvrzích a tvrzíčkách
lidé, kteří stále podléhali pa-
ským bohům. Pro realizaci f-
jeho obrazové vyjádření, s-
zdála tato situace výhodná.“

Filmy *Adelheid*, *Údolí všech*
věst o stříbrné jedli i *prepis*
nu *kapradiny Josefa Čapka*
vyvořil společně se scená-
řem Vladimírem Kórněm.

František Vláčil

Nejsem pro umělé tragédie

1987

Netradičním způsobem re-
Dvořákově koncertu na koncertě

Foto: ALENA ČERVONÁ

Seděl v tehdejší Filmovém klubu na Národní třídě a obcerstvoval se. I cigaretami, které ničil lačnými doušky. Pohybující se v bludišti překotných myšlenek a vnitřních úvah, jen zdánlivě nesoustředěný na projevy vnějšího světa. Jeho vyhublý obličej byl plný vrásek a mimiky, která dávala tušit – byť jen mlhavě – stav duše. Přizval mě ke svému stolu.

„Synku, dnešním dnem jsem dodělal malíře Baucha pro kazetu. Spíše než to, co udělal, mě zajímala jeho osobnost. Starý pán je pábitel.“

Teprve nyní na mne pohlédl. Několikrát marně škrtl zapalovačem. Z jis-kříčky plamen nevezšel. „Nepojedeš teď někdy do Brna?“ Odložil nepoužitelný zapalovač a klesl do křesílka. Tvář se mu zklidnila. „Pořád je mi smutno po Olegu Susovi. Toho jsem měl moc rád. Když jsem přišel z vojny, on už byl docent. Půjčil si ode mne kufr knih, druhý den je vrátil a v některých byla poznamenána jeho excerpta. Dokázal číst po celých stránkách. Byl hodně nenáviděn, protože tiskl v *Hostu do domu* ostré recenze. Za F. X. Šaldy to byly ještě ostřejší věci a nikdo se nezlobil. Chybějí i lidé, jako byl V. V. Štech. Těm o něco šlo. To byli rváči. Toužili po Francii, po jejím umění, a jeli tam...“

V Brně jste po válce studoval na univerzitě estetiku a dějiny umění, v moravské metropoli se z vás stal filmař, nejprve spolupracovník ateliéru loutkového a kresleného filmu a Studia vědeckých a naučných filmů.

„V Brně jsem se intelektuálně vzdělával. Myslel jsem, že skončím po úspěšných studiích jako archivář v uměleckoprůmyslovém muzeu. Pod Špilberkem. Je to slušné zaměstnání, tiché a seriózní. Dodnes by mi strašně hovělo. Někdy je to dobrodružství, pátrat ve starých materiálech a užasnout, jak se v nich začne objevovat život člověka v podivuhodných formách. Já jsem šel hlavně po Přemyslovcích. Ne každý Přemyslovec byl slušný člověk, opravdu. Všichni však nějak přispěli k vývoji českého státu – jeden víc, jiný míň. U nás se dává přednost v kunsthistorii Karlu IV. Byl to intelektuál, který znal i několik jazyků a dal národ dohromady. Pro mne je větší král Přemysl Otakar II.“

František Vláčil režisuje hlavního představitele filmu Holubice – Karla Smyczka

Holubice z roku 1960, komentovaná jako lyrická filmová báseň, je vašim prvním celovečerním hraným filmem.

„Když jsem natáčel *Holubici*, měl jsem na mysli především její internacionální dosah. Proto jsem vsadil na působení nejpřirozenějších vlastností filmu – jeho obrazové mluvy... Chtěl jsem citově vzrušit i lidi otrlé vůči tezí a frázi, jimž je třeba určité věci říkat způsobem neotřelým, osobitě. Proto dialog hraje ve filmu tak malou roli, proto v něm převažují vizuální prostředky.“

Pavel Taussig jako Mikuláš na nadílce dětem Filmového ústavu zdraví režiséra Františka Vláčila.

O Vančurově literárním díle se dlouho tvrdilo, že je nefilmovatelné, neboť je až příliš vázáno slovesnou strukturou a jedinečným slohem svého tvůrce. Vy jste se podílel na kongeniálním přepisu Markety Lazarové.

„Jakkoliv jsem si oblíbil tuto Vančurovu povídku nebo novelu, z textu nevytvívá, do jaké doby autor text zařadil. Našel jsem si určitou dobu, kdy se dalo předpokládat, že ještě na území ovládaném tehdejšími králem mohli na tvrzcích a tvrzičkách žít lidé, kteří stále podléhali pohanským bohům. Pro realizaci filmu, jeho obrazové vyjádření, se mi zdála tato situace výhodná.“

Filmy Adelheid, Údolí včel, Pověst o stříbrné jedli i přepis Stínu kapradiny Josefa Čapka jste vytvořil společně se scenáristou Vladimírem Körnerem.
„S ním se mi spolupracovalo nejlíp. Je to vynikající spisovatel a vždycky jsme se dohodli.“

Často se vracíte do historie. I biografie o Dvořákovi a Máchovi jsou zároveň filmy o našich dějinách. Kulturních dějinách.

„Poznání dějin umění, ale také obecných dějin českého národa mi umožnilo získat to, čemu Vladislav Vančura říká vědomí souvislostí. Člověk by si měl uvědomovat, z čeho vzešli jeho předci. Zvláštní důležitost má pro mne období, které výrazně formovalo charakter českého člověka: třistaletý útlak po Bílé hoře.“

Čím vás fascinovala osobnost Antonína Dvořáka, že jste natočil film Koncert na konci léta?

„Dvořák musel o muzice nesmírně mnoho vědět. Nebyl sice vynikajícím interpretem, ale jako dirigent zamával s každým orchestrem. Také je pozoruhodné, jak se Dvořák, venkovský Čech, vyrovnal se zcela odlišným prostředím Nového světa.

Čeho je schopen umělec? Smetana, již poznamenaný nemocí, přišel na policejní strážnici, aby mu opravili budík. A vidíte, dodával Dvořák, stále ještě byl mocen velké hudby. – Ne, nejsem pro umělé tragédie.“

Na počátku sedmdesátých let jste se z Barrandova vzdálil. Točit jste mohl v Krátkém filmu a ve Filmovém studiu Gottwaldov.

„Dělat krátké filmy, to je takový drobný zázrak tvoření. U hraného celovečerního filmu musím přesně vědět, jak budu postupovat. Výrobní plán musí být velice přesný. Zatímco, když jsem točil dokumenty, potřeboval jsem prvotní estetický vjem ne pro scénář, ale hned pro celý film. S kameramanem jsme měli filmový materiál a představu, co a jak budeme dělat.“

**„Mrzí mě, že jsem se nevyučil snímací
technice, abych mohl sám natáčet. Jako třeba
Špáta, který nepotřebuje ani režiséra.“**

„Tady je tolik talentovaných lidí, například výtvarníků, že to svět neviděl. Snad proto, že nemáme moře. Je třeba, aby se něco pohnulo. Smysl tvorby není v tom jak, ale Co! Propracovat se však k obyčejnému způsobu vyjádření, k tomu je zapotřebí kus života. Když vím, o čem chci vyprávět, není těžké začít. Nejprve podmět, potom přísudek. Víš, co je to tvořit? Mě to zachránilo při životě, i když jsem úplný amatér.“

FRANTIŠEK VLÁČIL / NEJSEM PRO UMĚLÉ TRAGEDIE

... v Klubu Československého filmu na Národní třídě a ...
... loňnými doušky. Pohybují ...
... budují překotných myšle-
... vnitřních úvah, jen zdomá-
... ztavení sledují na projev ...
... to svého. Jeho vyhraněný ob-
... rádek, o moudry, ...
... dáva tušit, byl jen mlhavý,
... ute. Přivítal mě se smě-
...

... dnějším dnem jsem ...
... malba Bozicha po ka-
... Spíše mě to, co upří-
... žalo jeho osobnost. Stáry
... pábítel."

... ve epn na mne pohlédl,
... trátit rovněž křídí zapovle-
... jakýchký plamen revo-
... Nezapomelí teď nikdy do-
... Nel jsem stačil říci, že
... odlišná nepoužitelný so-
... k kletí do křesla. Tvá
... stádního. "Pátek je mi
... po Olegu Susar, toho
... máš moc rád. Nežalostí
... že zblázněl. Když jsem
... v rojny, on už byl docen-
... si ode mne kříd knih, doc-
... je vrátil o v náterých
... roznošená jeho excep-
... kladní čit po celých stá-
... Dnes už ty knihy neam-
... žádné neviděl, protože
... Hostu do domu esté re-
... Ze F. X. Sokoly to byly
... zastřeji věci a nádo se
... il. Chybějící lidé i jako by
... Stech. Tém o něco bli-
... i vrátil. Toužil po Francii,
... im umění, a jeli tam ..."

... mě jste po válce studoval
... úroveň estetiky a dějny
... v morálně méněspole-
... se stal filmem, nejprve spole-
... státními píseňkou a
... jeho línu a Studia vědeč-
... naučných filmů.

... žně jsem se intelektuálně
... Myslím jsem, že skandál
... běných studiích jako archi-
... uměleckoprůmyslovém ú-
... tud Spätkerem. Je to skán-
... mástrní, tiché a seriální,
... is by mi státní hovilo.
... je to dobrodružství, pátot
... ných materiálech a útoč-
... jak se v nich zčne obje-
... žovat článeka v podvohod-
... ermách.

... jsem šel hlavně po Ple-
... cích. Ne každý Plemyslo-
... vl slouží člověk, opravdu
... v šek nějak připákl k v-
... kého státu — jeden vic,
... il. U nás se dávo přednost
... stihologii Korlu IV. Byl to
... stivál, který znal i někde-
... k, a dal národ dobro-
... o mne je větší kůl Plemysl
... il."

... obice v roce 1960, žome-
... jako lyrický filmová bá-
... je velmi prvním celoveče-
... raným filmem.

... byl jsem natáčel Hrabůvci,
... jsem na mysl především její
... ocními dosah. Proto jsem
... na působení nejplízeně-
... vlastnosti filmu — jeho obro-
... mury ... Činil jsem činně
... i kůl očí vůči kladu a
... , jímž je třeba určitě věci
... způsobem neotletým, o-
... Proto dialog hoje ve filmu

Národní filmový ústav František Vlácil (vlevo) s Antonínem Dvořákem (vpravo) na scéně filmu "Dvořákův koncert na katedrále". Foto: ALENA CERVENKA

... tak mohou roli, proto v něm pře-
... vložil silnější poselství."

**O Vancurově literárním díle se dlouho hrdilo, že je nelimitova-
... neboť je až příliš výrazně
... slovnou strukturou a jediná-
... ným slohem svého tvůrce. Vy jste
... se podílel na kongréním pře-
... pisu Morkarty Lazarové.**

"Jakkoliv jsem si obíhal tyto
... Vancurovu povídku nebo románu,
... z textu nevyvstá, že jako doby
... autor text zařadil. Našel jsem si
... určitou dobu, kdy se dole před-
... kladat, že je to na uzemí
... ovládných tendencím. Kuslem,
... nežli na hrdých a hrdýchých lid-
... lidé, kteří stále podléhali pohan-
... ským bohům. Pro realizaci filmu,
... jeho obrazová vyjádření, se mi
... zdálo tato situace výhodná."

**Film Adelheid, Údolí včel, Po-
... věst o stříbrné jezdci i písepi Sa-
... mnapadny Josefa Čapka jste
... vytvořili společně se scenáristou
... Vladimírem Křížem.**

"S tím se mi spolupracovala
... a si vynikající spiso-
... vložky jme se dohodli."

**Často se vracíte do historie,
... biografie a Dvořákovi a Měcho-
... vi jsou zřejmě filmy o našich
... dějinách, kulturních dějinách.**

"Poměrně dlejn smánil, ale také
... obecných dějin českého národa
... mi umožnilo sáskat to, čemu Vi-
... dítov Vancuro žilal vědomí sou-
... vnosti. Člověk by si měl uvědo-
... movat, z čeho vznikl jeho píse-
... Zvláštní odlišnost má pro mne
... obodbi, které výrazně formovalo
... charakter českého člověka: Vi-
... slavský útok po Bílé hoře."

**Čím vás fascinovala právě
... osobnost Antonína Dvořáka?**

"Dvořák musel o muzice vě-
... dět mnohá vědět. Nebyl sice
... vynikajícím interpretem, ale jako
... dirigent zasloužil si kladný
... ochrácem. Také je pozoruhod-
... né, jak se Dvořák, venkovský
... Čech, vypracoval se zcela odlišným
... prostředím Nového světa.

Čeho je lachopen umělec? Sim-
... lona, jil posuzovaný nemo-
... přišel na policejní státnici, aby
... mu opovili budk. A vidite, da-
... dával Dvořák, stále je také byl
... mosen velké hudby. — Ne, nejsem
... pro umělé tragédie."

**Na počátku sedmdesátých let
... jste se z Barrandova vzdali. To-
... ču jste dlehl v Krátkém filmu
... a ve FS Göttingen.**

"Dleht hrátě filmy, to je tak-
... vř drobny nároky tvůrci. U hu-
... něho celovečerního filmu musím
... píseň vědět, jak budu postup-
... ovat. Vyrábí plán musí být velice
... přesný. Zatímco když jsem tačil
... dokumenty, potřeboval jsem
... prvotní estetický vjem ne pro
... scénál, ale hned po celý film.
... S kameramanem jsme měli fil-
... mový materiál a předstovu, co
... o jak budeme dleht.
... Mězí má, že jsem se nevyužil
... snímoci technice, abych mohl
... sám natáčet. Jako Ulebo Spóth,
... který nepotřebuje ani režiséra."

"Jody je taká talentovaný-
... lidí, napískali vytvářkú, je to
... věřit neviděl. Snad proto, že ne-
... mome moje. Je třeba, aby se
... něco pohybo. Smysl tvorby není
... v tom jak, ale Co! Propracovat
... se však i abychéjnému způsobu
... vyjádření, k tomu je rozopitě
... ku života. Když vim, o čem chci
... vyprávět, není třeba zotit. Nej-
... prve podám, potom přisvěřek.
... Víš, co je to život? Má to zo-
... chrditlo při životě, i když jsem
... úplně omdlel."

Chvějící se rukou uchopil Fran-
... tišek Vlácil nabažený zopovle-
... připókl si došli cigaretu a téměř
... do ústiny j rozduřil. Zavřel
... oči, ale jistě se před šlojovým
... dýmem.

PAVEL TAUSŠIG

Národní umělec František Vlácil
... věk 78. mace národnostně morav-
... sky

Článek foto: MĚLOSLAV HRYVALD

Jiří Krejčík

Všestranný tvůrce

1990

Režiroval dokumenty a hrané filmy, televizní inscenace i divadelní představení, kromě dramát (*Svědomy, Vyšší princip, Božská Ema*) natočil i komedie (*Svatba jako řemen, Penzión pro svobodné pány*). Prokázal také herecký talent (*Slavnosti sněženek, Pelíšky*).

„Netušil jsem, že lze vidět v tomto ‚obojživelnictví‘, abych tak řekl, nějaký problém. Já to cítím jako vztah k látce a k prostředkům jejího vyjádření. Vždycky jsem měl rád legraci – dokonce i velice bláznivou. Odtud můj vztah ke komediálním námětům. Je to přirozená touha, vyjádřit komickou podobu zobrazovaného. Pochopitelně, je-li drama dramatem, je nutné cítit látku dramaticky.“

Co to je komično a jak vzniká?

„Jan Werich zdůvodňoval jednou až téměř vědecky, že komično je v podstatě změna rytmu. Jako když někdo jde a upadne. Samozřejmě, že je v tom rozdíl. Upadnutí může působit komicky a můžeme se mu zasmát, ale když upadne starý nemohoucí člověk a my nevíme, zda jeho pád nebude mít za následek nějaké vážnější zranění, tak se smát nebudeme. Člověk se ovšem radostně zasměje, když něco nepříjemného je činěno někomu jinému.

Rád se dívám na dvojici Laurela a Hardyho. To je pro mě škola komedie, škola humoru. Oba důsledně rozlišují a odlišují se: Laurel způsobuje zmatky a potíže, vždy něco zaviní, z čehož má moudrý tlustý Hardy potíže. Samozřejmě, i Chaplinova poetika je školou.“

Jaké je poslání humoru?

„Ve smích má být něco osvobozujícího. Očista. Je nutné se vysmívat tomu, co nás trápí; něčemu, proti čemuž není jiných obranných prostředků. A divák se bude vždy smát, když se afinita předváděného prolne s afinitou jeho životních zkušeností. Průsečík, v němž se protnou, je důkazem toho, že se dílo zdařilo. Ale úvahy o komedii, jakož i komediální tvorba vůbec, jsou omezeny vědomím, z čeho možno míti srandu a z čeho nemožno.“

A je možno z něčeho míti srandu i dnes?

„Nepochybně ano. V každé době je příležitostí a objektů nemálo. I dnes k výsměchu vybízí hloupost, omezenost, trapnost. Je jen otázka, pod jakým zorným úhlem a v jakých souvislostech. Hloupí a blbí lidé vždycky byli, jsou a budou.“

Jako režisér jste začal natáčet Císařova pekaře a Pekařova císaře, ale kvůli neshodám s Janem Werichem jste byl nahrazen Martinem Fričem. Kolik materiálu jste natočil?

„Celkem za čtrnáct filmovacích dnů. Asi kolem pěti set metrů. Byly v tom i trikové záběry. S kameramanem Vladimírem Novotným, vynikajícím trikařem, se vymyslely dvojexpozice císaře a Matěje.“

Film, který vznikl a je dodnes populární, nese stigmata zajaté machy – i v režijním pojetí. Špatná je i hudba. Původně bylo dohodnuto, že komponovat hudbu bude Václav Trojan, ale Frič spolupracoval se skladatelem Kalašem, členem Kocourkovských učitelů.“

Lišilo se obsazení?

„Po tom krachu se z postavy Kellyho vyvázal Karel Höger, proto, že měl protinabídku točit Mikoláše Alše; nahradil ho Jiří Plachý. Roli maršála Rusworna, kterou jsem nabídl Janu Pivcovi, dostal Zdeněk Štěpánek. Na Scottu jsem chtěl Sašu Rašilova, hrál ho ale Franta Černý. Sirael jsem obsadil Irenou Kačírkovou, které bylo asi pětadvacet let; Nataša Gollová byla o dost starší.“

Které z vámi režírovaných scén použil Martin Frič?

„Frič naschvál všechny mé záběry odmítl. Ve scénách, které jsem natočil já, měl Werich jako císař melírovanou, černobílou paruku; Frič, aby ho víc odlišil od Matěje, ho udělal zcela kmetsky bílého.“

Materiál jsem už neviděl, ale dlouho se na Barrandově říkalo, že existuje.“

Existuje národní duch humoru? I v českých filmech?

„Myslím, že ano. Spíš myslím existoval národní duch ve filmech z první

Film Císařův pekař a Pekařův císař původně natáčel Jiří Krejčík (zůstalo za ním 14 filmovacích dnů), ale kvůli neshodám s Janem Werichem ho nahradil Martin Frič.

republiky. Situace se rázem změnila v únoru 1948. Zákonitě, protože tehdy přestala legrace.“

Máte scénář, který jste nemohl realizovat?

„Mám takových scénářů víc! Nepovolili mi film o Boženě Němcové podle scénáře Jiřího Frieda, nenatočil jsem ani *Střetnutí*, drama ze současnosti. Mám nový scénář *Týdne v tichém domě*, který jsem napsal s J. A. Novotným; jeho realizace už byla dokonce v plánu. Toužil jsem znovu natočit nerudovský film – tentokrát bez kulis, v malostranských exteriérech s mladým devatenáctiletým představitelem, který by se nepříčil představě, že je to mladý Václav Bavor, s jehož postavou ztotožňuje nepochybně svou autentičnost

Jan Neruda. Natočil jsem na video herecké zkoušky a našel jsem si vhodného představitele. Lidská zloba mi však projekt zničila.

Už dávno mne zaujal Čapkův nedokončený román *Život a dílo skladatele Foltýna*. Film v minulosti nebyl povolen, nepochybně političtí činitelé tušili, že v románu je zakleta metafora – ostří nejen proti fušérství v oblasti tvorby. Je to neobyčejně aktuální námět. Kdyby žil Jiří Brdečka, tak by se dalo. S ním bych si problém náročné realizace přepisu dokázal vyřešit.

Mám náměty a scénáře. Ty, které bych chtěl točit, nemohu. Vlastně se nic nezměnilo. Co jsem nemohl v minulosti, nemohu ani v přítomnosti.“

Co znamenalo pro režiséra nebytí v socialistickém Československu členem komunistické strany?

„Nedovedu říct, kolik nás bylo nečlenů strany. Myslím, že velice málo: Miroslav Hubáček, Miloš Makovec, patrně Václav Krška; ve straně nebyl Alfréd Radok, kterému bylo velice silně a velice účinně zbraňováno ve filmové tvorbě, zvláště Otakarem Vávrou. Později bylo dost nestraníků mezi režiséry nové vlny. Straníkem ale byl Pavel Juráček, který potom velmi kategoricky skončil se členstvím. Z mé generace bylo hodně členů v komunistické straně; většina vystoupila v roce 1968 proti komunistickým dogmatům a přidali se k dobovému trendu za obrodu strany. My nestraníci jsme to vítali.

Nestraníci nebyli nikdy zcela legalizováni, byla jim ubírána svéprávnost. V únoru 1948 byl na mě činěn nátlak, abych vstoupil do komunistické strany. Odmítl jsem. Později se mne ptal ministr Kopecký, proč nejsem ve straně, když všichni dobří režiséři jsou. Řekl jsem, že jestli i za těchto okolností mne považuje za dobrého režiséra, že mě to těší. Je to doklad hodnoty mé práce. A taky jsem řekl, že bych si nechtěl, jako mnozí jiní, svým stranictvím něco vystraňovat.“

Proč o vás někteří říkají, že jste potíživista?

„Na vině je nepochybně i moje povaha. A moje spontánnost, pro kterou jsem nedokázal některé traumatizující problémy s klidem řešit. Byly to problémy, které vysloveně narušovaly tvůrčí práci, a tím i její výsledek. Velmi

Beseda s Jiřím Krejčikem

vzrušeně jsem je řešil: protestoval jsem, upozorňoval jsem na chyby a na vyslovené ničemnosti, zanedbávání povinností. Pochopitelně, existovaly vazby: ti, kdož se dopustili nepravostí, byli propojeni s těmi, kterým jsem si stěžoval. Stal jsem se pro ně nepříjemným a nebezpečným člověkem.“

Vy jste měl potíže a problémy i před normalizací, že?

„I před normalizací byla doba zásluhou února 1948 velice nenormální. Pro mne ideologický dopad únorových událostí vrcholil dvěma filmy: *Nad námi svítá* a *Fronou*. To nebyl kompromis, to byla přímo kapitulace. Po roce 1969 to už v podstatě hypertrofovalo. Já už žádný ústupek nečinil a oni ho ani nechtěli. Po roce 1948 ho velmi tvrdě vymáhali. Dokonce pod pohrůžkou.

TOMUTO FILMU
BYLA UDELENA CENA
I. STUPNĚ
V UMĚLECKÉ SOUTĚŽI
K 15. VÝROČÍ
OSVOBOZENÍ ČSR

Tragický příběh z doby heydrichiády podle povídky Jana Drdy

VYŠŠÍ PRINCIP

REŽIE: JIŘÍ KREJČÍK, laureát státní ceny

Kamera: Jaroslav Tužar, laureát státní ceny • Hudba: Zdeněk Liška

Kršku nechali točit *Stříbrný vítr* a *Měsíc nad řekou*. Také bych podobné filmy rád točil. Nebo i nějaké historické téma, které by nemělo se současností nic společného. Z donucení jsem byl nucen dělat takzvanou současnou tematiku. Prožíval jsem nervové otřesy. Jistě, mohl jsem odejít, nedělat to, k čemu mne nutili. To by znamenalo rozchod s tvůrčí činností. Nebyl jsem schopen se k tomu odhodlat. Stále jsem doufal, že nastanou lepší podmínky k tvůrčí práci. Ty nastaly v letech 1967 a 1968. Novotného režim ochabl v cenzurní důslednosti. Nedokázal jsem využít možností doby, protože jsem se věnoval práci ve Filmovém a televizním svazu.“

S vámi se konal v roce 1964 na Barrandově lidový soud...

„Byl jsem obžalován za ‚brutální napadení‘ mladého rekvizitáře při natáčení exteriérů pro film *Čintamani a podvodník*. Předsedou senátu byl štukatér, jeden přísedící byl rekvizitář, druhý takzvaný organizátor komparsu, tedy ten, kdo při natáčení hlídá na ulici zainteresované lidi, aby se nerozutekli a dělali, co si přeje režisér. Byli to lidé zcela antagonističtí vůči režisérům a jiným tvůrčím profesím. Před soudním řízením se ještě konala takzvaná soudružská rozprava. Zahájil ji předseda – štukatér:

„Víš, vy tvůrčové, vy jste takoví namyšlení lidé, a nemáte k tomu technicko manuálnímu člověku vztah. Nemáte vztah a jste jinde. A on ten technicko manuální člověk taky má své problémy, a ty vy, tvůrčové, nevidíte. Vy vidíte jen ty svoje. To je jeden architekt a ten má vztah k technicko manuálním lidem. Ráno přijde do ateliéru, každému podá ruku a ptá se lidí po jejich problémech, co je trápí, a když pak jde odpoledne pryč, tak zas podá ruku, a když už moc pospíchá, tak aspoň takhle kyne:“

Odmíchl se a vážně se na mne díval:

„Víš, já bych si to s tebou hned vyměnil. Já bydlím na osmi čtverečních metrech, žena má ledviny, já mám žlučník. Já bych si to s tebou vyměnil hned.“

Pak vystoupil organizátor komparsu:

„Víš, rejžo, já tě neznám, ale slyšel jsem o tobě věci. Jednou jsem šel po Malé Straně, tam jsi něco natáčel a křičel jsi na lidi. Já ti řeknu – nelíbil ses mi.“

Dostavil se profesor Klos s úsměvem vítěze a sdělil mi, že jednal a vyjednal mi, že mě odsoudí jen k veřejné důtce. Protestoval jsem proti takto dojednanému rozsudku předem.

Ovšem přelíčení lidového soudu bylo velkolepé. Vyvěsili vlajky, naši i sovětskou, na zeď upevnili velký státní znak, soud jednal a soudil jménem republiky. Na Barrandově z toho bylo pozdvižení; dostavili se zástupci složek, ROH, přišlo hodně uklízeček, několik hereček, ba i režisérů.

Seděl jsem na jakémisi štokrleti a sledoval dění. Svědčil proti mně jeden osvětlovač a ten vylíčil, jak jsem v zuřivosti uchopil megafon a přímo jsem jím mrštil do tváře rekvizitáře s úmyslem ho zabít.

Požadoval jsem, aby přinesli ten megafon, a ať mě jím svědek uhodí do tváře tak, jak líčil; uvidí se, co čtyřkilový megafon se mnou udělá. Vždyť podle lékařského vysvědčení měl postižený tržnou ránu na rtu v délce jednoho milimetru, což nezakládalo ani na důvod k pracovní neschopnosti.“

Co jste vlastně provedl s tím megafonem?

„Byl prosinec a já musel natáčet ještě letní exteriéry. Zdrželi nástup filmu do realizace, takže jsem mohl začít točit až v listopadu. Byla už citelná zima, přitom účinkující děti jsme museli svlékat do tenkých košilek, takže jim hrozilo nachlazení. Den se krátil, točit se dalo jen dvě hodiny denně. Před dvanáctou to ještě šlo, po druhé hodině už ne, nebylo dost světla. Několik dní jsem exteriéry zmáhal hlasem, až už jsem chraptěl. Když jsme měli točit na těšnovském nádraží, nechal jsem si přinést megafon, abych přežval vlaky. Megafon mi dali, ale se špatným kontaktem. Chvíli to řvalo, potom třeba půl věty nebylo slyšet. Pozor u t... vla... at se něk... nes... dej... sakra do pr... Rozčílil jsem se a praštil megafonem na zem, ten rekvizitář stál vedle mě, skočil po něm a narazil si o hranu megafonu ret.“

Proti rozsudku lidového soudu jsem se odvolal. Soud i s ohledem na lékařskou zprávu důtku potvrdil. Barrandov zvítězil.“

Vzdal jste někdy něco? Dokázal jste bojovat až do posledního dechu?

„Co je to poslední dech? Když už člověk nevzdechne. Čili vlastně do posledního vzdechu. Ten poslední vzdech snad ještě nenastal.“